

FORUM för
TRÄDGÅRDS
HISTORISK
FORSKNING

Bulletin

Nr 5 Forum för trädgårdshistorisk forskning 1997

Redaktören har ordet

Bulletinens innehåll förändras, som ni ser, för varje nummer. Typen av inlägg skiftar, men strömmen av bidrag är i stadig stigande. Anmälningar och recensioner av böcker är centralt även i detta nummer. Allt fler förlag och författare med utgivning inom vårt ämnesområde skickar recensionsexemplar och information om sina nya böcker. Den ovanligt stora utgivningen just nu, i Sverige och våra grannländer, av litteratur med anspelning på att skilda trädgårdshistoria, tas som utgångspunkt för ett recensionsnummer till våren. Aktuell litteratur kommer även i detta nummer att genomsynas på flera olika sätt och vi hoppas på en livlig debatt inte bara om böckernas innehåll utan också författarnas och förlagens förhållningssätt till sina källor och redovisningen av dem. Ett nog så viktigt ämne för ett forskarnätverk att diskutera. Redaktionen vill också framhålla nytan av att använda Bulletinen som anslagstavla och debattforum för frågor och efterlysningar som dyker upp i samband med den egna forskningen. Vi ser också gärna bidrag från våra prenumeranter, varav många arbetar med kulturmiljövärd inom museer och myndigheter eller som praktiker. Många arbetar idag med trädgårdshistoriska projekt av olika typer där man kanske vill efterlysa bakgrundsmaterial som kan ha betydelse för det egna arbetet eller kanske behöver man hjälp att identifiera en svårtydbar ritsning.

Nytt för detta nummer är också en för Bulletinen specialskriven artikel av Erik Kalsgård Poulsen om ikonografen i en engelsk 1600-talsträdgård. Ämnet ansluter till den föreläsning som Erik Kalsgård Poulsen höll vid Forskardagen på Alnarp i samband med föreningens årsmöte. Mer därom under rubriken Forumnytt.

Forumnytt

I början av september höll Forum sitt årsmöte i Alnarp. Förutom ordinarie styrelsemedlemmar som efter förlagd från valberedningen omvaldes på ytterligare ett år, beslöts att adjungera Catharina Nolin till styrelsen. Catharina är doktorand i konvetenskap vid Stockholms universitet med inriktning på 1800-talets offentliga parker i sitt avhandlingsarbete.

Styrelse 1997-98:

Lena Landgren, ordf.

Åsa Klämborg Ahklo, v. ordf.

Åsa Ahrland, sek.

Catharina Nolin, adj.

För adresser till Forum se faktarutan nedan.

Styrelsen vill framföra en ursäkt för att vi dröjt

Forum för trädgårdshistorisk forskning

c/o Ahrland

Kunskapsavd, RAA

Box 5405

114 84 Stockholm

tel: 08-783 25 39

Åsa.Ahrland@raa.se

Information och ansökan om medlemskap till Forum på ovanstående adress.

Årsprenumeration på Bulletinen:

för privatpersoner 100 kr

för institutioner 200 kr

pg 41 14 60-9

Redaktionens adress:

c/o Klämborg Ahklo

Husmansvägen 36

227 38 Lund

tel: 040-41 54 21

Stoppdatum för Bulletin nr 6, 15 feb -98

Bidrag helst via e-mail:

Åsa.Ahklo@lpa.slu.se

alltför länge med att höra av oss till dem som under sommar och höst ansökt om medlemskap i föreningen. Några har också väntat länge på att få äldre nummer av Bulletinen. Vi hoppas ni vill ha överseende med det besvär som vi villat er och lovat bättring.

Forums forskardag i Alnarp

I samband med årsmötet inbjöds Forumets medlemmar till en forskardag i Alnarp där två av föreningens medlemmar redogjorde för sin forskning. Med barockparken som övergripande tema talade Erik Kallgren Posten om *Bevatningsfigurationer i den franska barockträdgården* och Rane Bengtsson om lindens historia som parkträd. *Linden - vår följeslagare genom århundraden*. Både föredragen gav upphov till en mängd frågor från forskardagens deltagare (från Sverige, Danmark och Norge) som representerade många olika discipliner och infallsvinklar. Både deltagare och föreläsare underströk vikten av den här typen av sammankomster där vårt nätverk praktiskt fungerar som ett forum för att presentera och diskutera pågående forskningsprojekt inför en kvalificerad och kritisk publik. Styrelsen tar synpunkterna af notan och ser dem som en uppmaning att fortsätta på inslagen väg.

Svensk trädgårdshistorias Grand Old Man, Gösta Adelswärd, in memoriam

Vi mötte med glädje Gösta Adelswärds omedelbara och entusiastiska svar på vårt första upprop om att bilda ett nätverk för trädgårdshistoriska forskare i Sverige. Ett mått på vikten av att verkligen genomföra våra idéer var att Gösta, trots sviktande hälsa, gjorde sig besväret att resa från sitt Slefringe i Östergötland ända ner till Lund för att närvara vid vår första sammankomst i oktober 1995. De idéer som börjat få påtaglig form genom bildandet av *Forum för trädgårdshistorisk forskning* hade en varm anhängare i Gösta. Under flera decennier, när trädgårdshistoria var ett av forskningsinstitutionerna nästan bortglömt ämne, verkade Gösta för ämnets utveckling på bred front. Genom sitt arbete i *Föreningen för Dendrologi och Parkvård* och sin egen forskning, ofta presenterad i föreningens årskrift *Lustgården*, upprätthöll han en stadig och viktig kanal för den trädgårdshistoriska forskningen. Inte minst viktig är den roll som Gösta under alla år spelat som svensk trädgårdskonstens främste ambassadör där hans kontaktnät sträckt sig över ett vitt fält av professionella och amatörer, privatpersoner och organisationer. Många engelska trädgårdsvänner och kolleger kommer att sakna kontakten med "The Baron" som bland mycket

annat i många år var svensk kontaktperson för *The Garden History Society*. Självklart var också Gösta den som fick uppdraget att författa de viktiga kapitlen om olika aspekter av svensk trädgårdskonst och -historia i det brett upplagda *The Oxford Companion to Gardens* som sedan början av 1980-talet är standardupplagsverket på området. Så sent som i våras bidrog Gösta också med en god bokrecension i vår Bulletin nr 4, som alltid åtföljd av några vänliga och uppskattande rader till redaktionen. För oss som hade glädjen att lära känna Gösta lite närmare genom resor och andra arrangemang i olika trädgårdshistoriska sammanhang, och genom arbetet med Forum, kommer bilden av en en vänlig, blygsam och ytterst mångkunnig person, alltid med en spjöveraktig glimt i ögat, att länge dröja sig kvar. Göstas betydelse för överlevnaden och utvecklingen av kunskapen om den svenska trädgårdskonsten kan inte överskattas. Vi är glada att ha fått rikna honom som en av våra första medlemmar och minna honom med värme.

*Forum för trädgårdshistorisk forskning
genom Åsa Klumborg Arkilo och Åsa Aarland*

Kalendarium

London Historic Parks and Gardens Trust har ett fint föreläsningsprogram vintern 1997-98:

Föreläsningar den första onsdagen i varje månad hos *The Linnean Society, Burlington House, Piccadilly, London W1*.

7 jan, Sir Peter Shephard: "Trees in Town"

4 feb, Ted Fawcett: "Osterley Park"

4 mars, David Selman: "Loddiges Nursery of Hackney"

1 april, Jane Brown: "The Twentieth Century Kiosk of the Town Garden, with special reference to Lanning Ripper and his friends in London"

Föreläsningarna kostar £5 vilket inkluderar ett glas vin.

The Museum of Garden History i London

håller 1997-98 en serie dagkurser i trädgårdshistoria under ledning av Caroline Holmes.

Kursen följer trädgårdshistorien kronologiskt och började i höstas med *The Roman Garden*. Följande kursdagar återstår i vår och sommar:

3 mars, *The Stuart Garden*

7 april, *The Georgian Garden*

5 maj, *The Victorian Garden*

2 juni, *The Edwardian Garden*

7 juli, *The Inter-War Garden*

18 aug, *The Millennium Garden*

Anm till *The Reservations Secretary, Museum of Garden History, Lambeth Palace Road, London SE1 7LB, tel: 0171-401 8865, Fax: 0171-401 8869*

Rapporter

Forums trädgårdshistoriska seminarium på Krapperup 9 och 10 april 1997

Under två veckodagar samlades ett stort av Forums medlemmar på Krapperup i nordvästra Skåne för att diskutera den trädgårdshistoriska forskningen i ett vetenskapshistoriskt och idéhistoriskt perspektiv. Den första dagen inleddes med att fil mag Rebecka Lettevall som en introduktion till seminariet talade om Människans natursyn i ett idéhistoriskt perspektiv. Rebecka Lettevall, som är doktorand i idéhistoria vid Lunds universitet, skriver på en avhandling om bland annat natursynens betydelse för fredstanken hos Immanuel Kant. I sitt föredrag uppehöll sig Rebecka Lettevall bl a vid motanspann sam- kultur och de många olika betydelser begreppet "natur" har och har haft. Därefter fick deltagarna möjlighet att presentera sina forskningsområden och ventilera speciella problem: Åsa Ahrlund om Övedskloster och de andra skånska godsen som under 1700-talet ingick i familjen Ramsels godscomplex, Maria Flinck om folkliga trädgårdar, Elisabeth Fjöringsen om sitt arbete med historiska trädgårdsanläggningar, Erik Kalsgård-Poelsen om franska trädgårdar ca 1600-1700 ur ett smologiskt perspektiv, Åsa Klintborg Ahlén om danskt inflytande på skånsk trädgårdskultur kring sekelskiftet 1900, Eva Londos om ideal och värderingar och god och dillig smak i privatträdgårdar, Kjell Lundquist om växtintroduktion och de speciella problem som är förknippade med denna forskning samt hans restaureringsprojekt, Catharina Nolin om 1800-talets offentliga parker i Sverige samt Kolbjørn Wærn om trädgårdsrestaureringar vid bl a Läckö och Gagnebo.

Den andra dagen användes först till en kritiskt studium av några utvalda trädgårdshistoriska texter från mitten av 1600-talet till tidigt 1900-tal. Avsikten var att texterna skulle utgöra underlag till en diskussion kring forskningsmetoder, historisera och mytbilder. Diskussionen var mycket givande och samliga var överens om betydelsen av kontinuerliga diskussioner och nödvändigheten av att kritiskt granska vårt ämnes historieskrivning. Därefter var det dags att gå ut i Krapperups vackra och välköpta park. Under Åsa Klintborg Ahlén's ledning gick vi en promenad genom den park som till stora delar skapades kring sekelskiftet 1900 av de danska landskapsarkitekterna Edvard Gliesel och Jens Peder Andersen. Vid besöket i parken deltog även Karin Andersson, trädgårdsvärdare på Krapperup, som tillsammans med Åsa Klintborg Ahlén kunde berätta om hur man strävar efter att bibehålla och förstärka det karaktäristiska i Gliesel och Andersens skapelse. Efter dessa två

innehållsrika och stimulerande dagar lämnade vi Krapperup fyllda av ny entusiasm och inspiration.
Catharina Nolin

Studier och forskning

The Prima Porta Research Project

I samarbete mellan Svenska institutet och berörd arkeologisk myndighet på plats och under ledning av Peter Liljenstolpe och Allan Klyne (Institutionen för arkeologi och antik historia, Uppsala) samt under tecknad, pågår sedan våren 1997 utgrävningar i den s.k. Livia's villa i Prima Porta strax norr om Rom. Utgrävningsområdet består av en höjtplätt, 75x75 m, som med stor sannolikhet har utgjort någon sorts trädgårdsanläggning. Villan ägdes av kejsar Augustus gemål, Livia, och villan är känd från den antika litteraturen. Det berättas, att när Livia en dag satt utanför sin villa föll en vit böna ner i hennes knä. I näbben hade bönan en lagerkvist. Livia fick rådet att plantera lagerkvisten och väda bönan och dess avkomma. Trädet förökades och snart fanns en hel lagerlund vid villan. Härifrån hämtade Augustus och senare kejsare grönarna till de lagerkransar de bar i sina triumfåg. Vid utgrävningar under 1800-talet återfanns i ett underjordiskt trichinium (matrum) unika fresker med trädgårdsmotiv.

De nu aktuella utgrävningarna har föregåtts av en geofysisk undersökning, en resistensmätning för att fastställa fasta strukturer som t.ex. murar och en magnetometerundersökning för att finna t.ex. igenfyllda håligheter. Under sommaren 1997 påbörjades utgrävningarna på platsen, som delvis kunde fastställa resultaten från den geofysiska undersökningen.

Projektet har tilldelats medel för ytterligare tre grävsektioner. Med tanke på den romerska trädgårdens utveckling under tidig kejsartid, då en formell lay-out börjar uppträda, är undersökningen av villans trädgårdar av stort intresse inte bara ur antik synvinkel utan också ur ett större trädgårdshistoriskt perspektiv.

Lena Lundgren

News from a German meeting on garden history

From Thursday October 30 to Saturday November 1st (almost at the same time the 'Nordic' seminar on garden history was held in Copenhagen) a meeting on European Garden History was held at the Christian-Albrechts-Universität in Kiel, Schleswig-Holstein. It had as its first purpose to bring together young German researchers in the field of garden- and landscape history, working on their master theses (as the final research at the end of a landscape-, art history or other training) or on PhD-dissertations.

But the interest was so great that also others interested and working in garden history (from the Monuments services for example) attended. About a hundred people were present, a substantial group to bring lively discussions in reaction to the eleven presentations of work in progress.

Late Thursday afternoon was reserved for the presentations of the research programmes at the different universities. Prof. dr Adrian von Buttlar from the Art History Department of Kiel University, our host, started by elucidating his research program on the historic gardens of Schleswig-Holstein, which he conducts since 1991 together with dr Margita Marion Meyer, from the Monuments Service in Schleswig-Holstein. Their efforts, supported by work of many students, has resulted in the monumental book *Historische Gärten in Schleswig-Holstein*, Heide, Verlag Boyens & Co, 1996. (so far: 1 Bulletin nr 4, reds. ann.) It is a good example of how interdisciplinary work, based on students research over six years, can bring together material that is both of use for the historian as well as for those wanting to protect and safeguard garden heritage. This introduction formed a good stepping stone for the presentation of the work conducted at the Landscape Department, Technical University Dresden, the Institute for Landscape Planning and Garden architecture, Hannover, the Institute for Garden culture and Planning of the Academy of Arts in Berlin and the Department for Architectural and Garden History, Free University Amsterdam. From a first discussion emerged how important it is to define garden and landscape history as the study of garden culture, so that it may include design as well as planting, large gardens of the elite as well as small garden plots in cities without apparent design or special plants. The availability of literature was another problem: which libraries have money enough to build up a good garden history library when these funds have always to be shared with others. Especially now the subject of garden history is internationally expanding, it seems important that we are able to keep track of what colleagues elsewhere are doing. The language barrier does not make it easier to communicate between scholars in different countries: a general knowledge of English accounts for the orientation towards English and American literature and methods, but it makes us forget that history presents us with many more lines of exchange and influence in Western-Europe and thus also might influence the way we want to do research. Another issue raised was the difficulty in obtaining adequate funds to publish future research adequately.

On Friday a diversity of subjects and methods was presented by students. A discussion on Dutch neo-stoic garden literature 1575-1672 drew attention

to the humanist garden ideal and the way it influenced garden culture; a presentation on the Gottorf Neuwark Garten in Schleswig tried to reconstruct this important garden from the mid-17th century, putting its architecture and plantings in the context of politics and collecting. Both presentations showed how important it is to see garden history in an international context: how do ideas and forms travel; the Gottorf garden, for example, being of importance for Danish, Swedish and Dutch garden culture. Other presentations presented material on the garden of Kaka in Bohemia, a religious, emblematic garden forming part of a castle, cloister and medicinal baths, on mid-18th century gardens in Schaumburg-Lippe as expression of the personal world-view of its owners and on the scientific position of the Hortus Botanicus in Jena ca 1800. Furthermore presentations were given on a sociological approach of the landscape garden ideas of Fürst von Pückler-Muskau, on forest parks in Germany around 1900 and on Hermann Muthesius ideas on the architectonic garden and his English examples (showing he was much less original than has been thought); furthermore attention was paid to the change from decorative gardening to social gardening in the work of the Hamburg landscape architect Otto Linnés (1910-1920). Different, but no less important was the lecture given on how to redesign historic landscapes in a meaningful way; the example treated was the former military base Zossen-Wuensdorf near Potsdam. The presentations ended with an exploration of how Germany and England promote historic gardens and the effect this has on the preservation of these sites.

The vast array of subjects showed again the great potential of the subject of garden-history. This was underlined by excursions the next day to the Gottorfer Neuwark-Garten, where restorations are taken up, Louisenlund, a fascinating early landscape garden with masonic overtones and the garden of Hoerst, a good example of an early 20th century architectural garden: all outstanding gardens with more than local meaning and therefore causing much like a revelation among participants. It showed how much we do not realize, do not know, even in our own country.

It is especially this last aspect which I would like to comment upon: much of our garden history is based on the assumption of a national heritage. This, of course, is not wrong, only for the sake of our historic interpretation we have to look across our borders: the book on Schleswig-Holstein gardens contains, for example, much illustrations from Swedish sources and therefore makes it of interest for Swedish historians. Many examples could be cited where it would be interesting to chart the cross-cultural influences in gardens and landscape

architecture among the 'nordic' countries, including Norway, Sweden, Denmark, Finland, St. Petersburg, Northern Germany and Holland. A history of such exchange could change the face of garden history which is now dominated by Italian, French and English examples.

To conclude on a personal note: my Kiel visit could not have been so influential on my own mind, had I not had the chance to stay for five weeks in september/october among my garden-history colleagues at the Agricultural University in Alnarp. My visit there, and in Stockholm and Uthana, became a true discovery and changed my view of garden history if not of the Western-European world. In Kiel these new ideas and insights only gained more strength. To put this insight to a test: the next Dutch Yearbook for the History of Garden and Landscape Architecture (nr 3 1998) I would like to dedicate to this 'nordic' cross cultural exchange. This may be done as short or longer contributions, preferably in English; they may entail a discussion of exchange among countries, of ideas, of plants, garden techniques, styles and texts in any period; they may point to gardens as objects, by discussing agents (patrons, gardeners, travellers) or by transcribing important documents with a commentary. In each case attention should be given to how influences travel and how this may be evaluated.

If there are Swedish, Danish, Norwegian and Finnish colleagues interested in this topic, please write with your ideas to: Dr Erik A. de Jong, Fac. of Letters, Dep. for Architectural and Garden History, Vrije Universiteit, De Boelelaan 1105, 1081 HV, Amsterdam, The Netherlands (tel. 20-4446360, fax: 20 - 4446500, e-mail adress: Jonge@let.vu.nl). German and Dutch colleagues will also be asked to participate. For reasons of coordination, please reply before February 15th and state how much text (in words) and how many illustrations you would like to use. Deadline for texts: Oct. 1st 1998. The issue will come out in spring 1999.

Two important books in German appeared: Gert Groening and Joachim Wohlschke-Balmahn wrote a Dictionary with the lives of 20th c. German garden designers: *Gruene Biographien. Biographisches Handbuch zur Landschaftsarchitektur des 20. Jahrhunderts in Deutschland*, Patzer Verlag, ISBN 3-87617-089-3, Deutsche Mark 176,-. Another, very interesting book, written as a dialogue between nature preservation and the preservation of gardens from a cultural and monuments service point of view, was published by Ingo Kowarik, Erika Schmidt, Brigit Sigel, *Naturchutz und Denkmalpflege. Wege zu einem Dialog im Garten*,

Zürich, Institut für Denkmalpflege, Band 18, ISBN 3-7281-23188, Deutsche Mark 119.80,-.

Erik de Jong,

Vrije University Amsterdam

Gästforskare i trädgårdshistoria i Alnarp

Med stöd av Svenska Institutets internationella forskarstipendier har Institutionen för landskapsplanering Alnarp, vid Sveriges Lantbruksuniversitet, under höstterminen 1997 haft möjlighet att knyta Dr Erik de Jong, från Amsterdams Vria Universitet, till sig som gästforskare en månad inom ämnet trädgårdshistoria. Institutionen har ett riksansvar när det gäller kunskapsuppbyggnad inom det trädgårdshistoriska området. Eftersom vi för närvarande har en aktiv grupp forskartuderande i trädgårdshistoria, med många internationella kopplingar i sina forskningsarbeten, bedömdes det som viktigt och intressant att kunna bjuda in en framstående forskare för att delta i forskargruppens arbete under en period. Flera av doktoranderna har anknytningar till Holland i sitt forskningsmaterial och det föll sig naturligt att vända sig till Dr de Jong, en tryckt värdnommerad forskare inom ämnet och med länkar till svenskt och skandinaviskt material i sin egen pågående forskning.

Under sin drygt månadslånga vistelse i Sverige har Dr de Jong framförallt haft ett nära samarbete med institutionens trädgårdshistoriska forskare. Det har skett ett ömsesidigt utbyte av tankar och idéer genom dagliga samtal över löpande arbete såväl som excursionser till park- och trädgårdsanläggningar av särskilt intresse, återträdetsvis i Skåne och i Mellansverige. Dr de Jong har hållit föreläsningar och seminarier både om sin egen forskning och om trädgårdshistoriens betydelse för trädgårdskonstens utveckling i Holland idag.

Förutom föreläsningar och seminarier vid den inbjudande institutionen har Dr de Jong inbjudits att tala vid Institutionen för landskapsplanering Uthana, SLU samt vid Institutionen för Konstvetenskap vid Stockholms Universitet. I Stockholm sammanträdde Dr de Jong med Riksantikvarieämbetets expert i park- och trädgårdshistoria, Åsa Ahrlund, som också ingår i den trädgårdshistoriska forskargruppen i Alnarp.

Åsa Klänborg Arkilo

Nya kurser i trädgårdshistoria

Vid Institutionen för landskapsplanering Alnarp, SLU, ges för närvarande tre olika kurser i trädgårdshistoria

Trädgårdshistoria I

(5 poäng) på B-nivå, obligatorisk på landskapsarkitekturprogrammet (vt 1998). Kursen har som målsättning att förmedla grundläggande kunskaper om i första hand den europeiska trädgårdshistorien från antiken och fram till våra dagar, med betoning på svenska förhållanden och med vissa internationella utblickar, såväl ur ett arkitekturhistoriskt som ur andra discipliners perspektiv.

Trädgårdshistoria II

(5 poäng) på D-nivå, (vt 1998). Kursen har målsättningen att förmedla fördjupade kunskaper om i första hand den svenska trädgårdshistorien från förkristen tid och fram till våra dagar (andra världskriget). En flerdisciplinär närmande eftersträvas. Den skall göra studenterna förtrogena med ämnets källmaterial och litteratur och redovisa den gällande trädgårdshistoriska forskningsfronten och kunna fungera forskarförberedande.

Trädgårdsvårning

(10 poäng) på D-nivå, (vt 1999). Kursen skall förmedla kunskap om bevarande- och restaureringsproblematiken gällande historiska trädgårdsanläggningar i hela dess vidd - ideologiskt, lagstiftningssidigt, praktiskt och gestaltungsmissigt och göra studenterna förtrogena med hela processen kring bevarande, vård och restaurering av historiska trädgårdsanläggningar. Inår arkiv- och filmstudier över målsättningsdiskussioner till förslagställande och vård- och skötselplaner genom arbete med aktuella anläggningar.

Frågor beträffande förkunskaper, ansökningsförfarande, kursplaner, litteratur, schema o.s.v. kan i första hand ställas till studierektor Gunilla Lindholm, 040-41 54 29, FAX: 040-46 54 42, e-post: Gunilla.Lindholm@ljal.sta.se

Kjell Lomquist

Engelska utbildningar i Garden History Societys faktablad

Courses in Garden History and Garden Conservation är ett litet men innehållsrikt informationsblad om utbildning i trädgårdshistoria och -kulturmiljövård som har tillsänts Bulletinens redaktion. Bladet rymmer adresser och korta beskrivningar av aktuella utbildningsmöjligheter i England idag. Bladet kopieras och vidarebefordras gärna till den som sänder ett adresserat och frankerat kuvert till redaktionen på ovanstående adress.

mf

Forskarforum

Se "call for articles" i Erik de Jong's artikel under rubriken *Rapporter*.

Artiklar

William Lawrence of Shurdington "Turns the Key"

Et sjældent indblik bag ikonografien i en engelsk 1600-tals have

Den 8. september afholdt "Forum" en forskerdag på Sveriges Lantbruksuniversitet, Alnarp, og et af de temaer der blev debatteret var ikonografiens betydning indenfor europæisk havekunst. Her vil jeg gerne yde endnu et bidrag til den debat. Ikonografiske programmer kendes fra mange europæiske haver, men de har sikkert været endnu mere almindelige end de bevarede eksempler lader se. Isidelftid er det meget sjældent at vore dages forskere har mulighed for at tolke de indviklede programmer, og de mange halvt eller helt skjulte budskaber. Et enkelt eksempel skulle være nok til at illustrere problemets omfang. Hvordan tolker man følgende sceneri fra haven ved Villa d'Este? (beskrevet 1568). Rammen er et nymphæum, udfornet som en grotte, med en lille bue foran. Inde i grotten sad Apollo Musagetes omgivet af otte mus. I den ene hånd holdt han en harpe, i den anden en pike, og på piedestalen fandtes følgende inskription "Socia. Tenedia." (MacDougall, p. 58). Det næste spørgsmål er så hvordan sceneriet indgik i havens samlede ikonografi? Et af de store problemer består i at programmets fulde betydning sjældent er bevaret i skriftlig form. Derfor er "koden" i de fleste tilfælde gået tabt når den eller de personer der havde udarbejdet den døde. Det er således tilfældet hvor angår den ejendommelige udtrykning af "Sacro Bosco", den "landskabelige" del af haveanlægget ved Palazzo Borromeo, (beliggende ca. 100 km. nord for Rom). Programmet blev udarbejdet af en af slottets ejere, Vicino Orsini, og gik antageligt tabt allerede ved hans død i 1584. Under alle omstændigheder gik haven snart i forfald, og blev først genopdaget af den italienske kunsthistoriker Mario Praz i 1949 (Johansen, 1995, p.5). Det var ikke kun fyrster, kardinaler og mægtige familier der led udarbejdede programmer til deres haveanlæg. Det gjorde også medlemmer af de europæiske elites jævne lag, godsejere og rige borgerlige familier. Et eksempel fra slutningen af det 17. århundrede er et program til haven ved godset Shurdington i Gloucestershire, sammensat af ejeren William Lawrence. Det er enestående fordi Lawrence skrev en detaljeret udlægning af det til vennen William Powlet. Denne udlægning findes i

efterladte breve, udgivet af Iona Sinclair i bogen *The Pyramid and the Urn* (1994, pp.138-147). Lawrence anlagde haven i første halvdel af 1690-erne, og det ikonografiske program blev antageligt udarbejdet på samme tid. Det vokabularium der blev benyttet var et symbolsprog der byggede på antikkens pagane mytologi.

Det var der ikke noget bemærkelsesværdigt ved, for allerede i middelalderen blev der søslet viden om antikkens myter. Det var den udbredte opfattelse at myterne, guderne og helte, symboliserede bestemte ideer, dyder, laster og meget mere. Dtidens lærde udarbejdede store og omfattende manualer med fortolkninger og oversigter. Det komplicerede bestod blandt andet i at skulle et overblik, da de enkelte figurer kunne være indbillede på, helt forskellige ting, alt efter sammenhæng og tilhørende emblemer og attributter. Et af de første store bidrag til det mytologiske symbolapparat, *De genealogiis decoras gentilium*, blev skrevet af Giovanni Boccaccio (1313-75). Et af de mest anvendte manualer i det 17. århundrede var italieneren Cesare Ripas *Ieroglyphica*.

Baggrunden for hele denne forskning, bedrevet gennem århundreder, var forestillingen om at der var en højere mening, evige sandheder, en mere ideel virkelighed bag det umiddelbart synlige, og det var det myterne var med til at formidle. Det var kunsternes opgave at omsætte dette i deres frembringelser. Miljøgruppen var naturligvis den dannede elite, for det var opfattelsen, jævnfør ovenstående, at kunsten skulle virke kulturelt højnende, moralsk opbyggelig, og i visse tilfælde også fremkalde glæde og fornøjelse (det gjaldt blandt andet havekunsten). Kunstnerne skulle efterligne og indhylle den højere mening i mytologien gevanter. Et maleri hvor motivet var musernes dans kunne således være et indbillede på den kosmiske harmoni. Det symbolske billedsprog var ikke blot et forsknings-objekt for lærde og et uundværligt redskab for kunstnerne. Det var også noget medlemserne af den dannede elite måtte kende til, dels for at få noget ud af den kunst den omgav sig med, dels for, som i Lawrences tilfælde, at bruge det selv. Som forskeren Szecse skriver: "The manuals of mythology had their place in the library of every cultivated gentleman of the sixteenth and seventeenth century..." (Szecse 1993: 319). Faktisk var antikkens mytologi noget man lærte helt fra barnsben. De fleste af de tekster børnene lærte i forbindelse med undervisningen var skrevet af forfattere som Ovid, Æsop eller Horats. Indlæring kunne også finde sted på en morsommere og mere underholdende måde. Szecse beretter at Louis XIV som barn havde et særligt kortspil, hvor det gik ud på at lære de mytologiske figurers betydning. På kortenes forside var der billeder af de forskellige

guder og helte, og på bagsiden en forklaring på deres betydning. Man kan forestille sig at kortene blev trukket fra en bunke, og at deltagerne derpå skulle forklare hvad figurerne betød, -samt naturligvis også et pointsystem der belønnede en rigtig udlegning.

Selv om en danned person havde et godt kendskab til mytologien og figurerne symbolsk betød det ikke at vedkommende uden videre kunne trænge til bunds i de mere eller mindre skjulte budskaber. Der var næsten altid fortolkningsmuligheder og der var op til beskuerens evne og indsigt at "bryde koden". Nogle gange var budskabet imidlertid fuldstændig skjult, som i tilfælde med haven ved Shurdington. Som Lawrence selv skriver: "the design appears not to the world unless I turn the key and discover the secret".

Som "country squire", uddannet efter tidens ideal, havde William Lawrence redskaberne til at udarbejde et ikonografisk program til sin have. I sin ungdom havde han uholdt sig en tid ved et af de engelske universiteter, og det gjorde det muligt for ham at indtage rollen som "a gentleman scholar". Han havde lært latin og græsk, læst klassikere, og fået et solidt kendskab til den antikkens mytologi. Som det fremgår af den bevarede brevsvanling var baggrunden for det program Lawrence udarbejdede bestemt ikke opmuntrende, faktisk dybt tragisk. Lawrence var født i 1636 og blev uddannet som jurist og advokat. Hans onkel, også med navnet William Lawrence, var ugift og ejer af familiegodset Shurdington. Da denne onkel var 70 år gammel sølpegæde han nevøen, var brevskriver, som sin arving. Grundet den franskekrigs alder opgav arvingen sin karriere og gav sig til at vente på William Lawrence "den ældres" snarlige død. Det var imidlertid en alvorlig miscalculation, for arvekonkren døde først da han var over 90 år gammel, en næsten uhørt høj alder på den tid. Bitterheden over den hvide skæbne kommer tydelig til udtryk i "unge" Lawrences efterladte breve. Han skriver blandt andet "my uncle is not yet turned marble" og "my everlasting uncle". Da arvekonkren endelig dør skriver han respektløst "my uncle is at last sunk into the earth". Sammen med broderen Isaac havde "unge" William længe arbejdet på at gensoprette familiens "ancient splendour" (stamfaderen Sir Robert Lawrence var blevet slået til ridder i 1191), men skæbnen ville det anderledes. Isaac var taget til søen for at tjene penge til familien, men han døde i Indien uden at efterlade sig noget. "Unge William måtte vente i over 20 år på sin arv, og selv fik han kun 15 år på det gods han kaldte "my little Canaan". Det hårdeste slag kom da hustruen Anne og sønnen "Willy" døde med få måneders mellemrum. Det skete kun et par år efter at han havde overtaget Shurdington. William Lawrence var strålende og tyngt af sorg resten af livet. Det var for at bearbejde sorgen han udarbejdede

det ikonografiske program for den nye have. Han gjorde den til en hjemmelig mindehave for fem generationer af familien Lawrence beregnet på personlig kontemplation.

Haveen ved Shardington blev anlagt i den fransk-hollandske stil, inspireret af Le Nôtre, men tilpasset hollandske forhold. Stilen vandt stor udbredelse efter William af Oranien, arvestatsholder i Nederlandene, var blevet kronet til konge af Storbritanien og Irland i 1689. Kongen var interesseret i havekunst, og bidrog til stilsens udbredelse med anlæggelsen af en ny have ved Hampton Court. Som det var karakteristisk for denne stil blev Lawrences have anlagt i flere forskellige afdelinger, med alléer, partier med træer, fiskedam, parterrehave, fragthaver og blomsterhave. Det tilhørende ikonografiske program var meget omfattende, og stort set alle elementer i haven spillede en rolle i det. Det gjaldt forgårde, hver enkelt særhave, skulpturudmykning, inskriptioner, træer, buske, ja selv blomsterne indgik i programmet. Betydningsfulde elementer var passagerne mellem de forskellige afdelinger. De firkantede piller, som bar de dobbelte gitterlårer, var kronede af en pyramide og en urne. Forbilledet var igen antikken, for romerne rejste piller eller pyramider for deres afdøde familiedødsboer, ligesom urner blev brugt til opbevaring af de afdødes ben og aske. Pillerne var tilegnet forskellige medlemmer af familien Lawrence, hvilket fremgik af de vilbenskøjlede gitterlårerne var prydet med. På pillerne var der inskriptioner til ære for de enkelte familiedødsboer, samt forskellige "memento mori". Det første par piller var tilegnet Lawrences olde- og bedstefar. Inskriptionen på den ene piller søside var ORIENTIS og på den andens vestside OCCIDIMUS. I sin udlægning skriver Lawrence følgende "...every east hath its west, every rise has its set. While we are rocking in the cradle we are moving to the tomb and our first steps do but draw us nearer to our last. Every minute of life contracts it: we hasten to our end as soon as we begin: as soon as we begin to live we begin to die, nascentes moritur finisque ab origine pendet (being born we die and the end depends upon the beginning)." (Sinclair, 1994, p.143). Pilleren tilegnet hustruen Anne bar inskriptionen L.F.E.F.B.E.A.C. (Illa Fide, et Forma Bonitate, et Acumine, Clara = celebrated for her faith and beauty and goodness and wisdom). Den sidste af havens porte adskiltes imidlertid fra de foregående, ved at pillerne var kronet af kugler i stedet for pyramider og urner. Budskabet var dog lige så sørgeligt for kuglerne symboliserede "the emptiness of human vanity and enjoyment". Som nævnt havde de enkelte afdelinger af haven også dens symboliske betydning - glædepladsen var symbol på hønsdommen, parterrehaven symbol på manddommen: "it looks very smooth, fresh, gay and green, but like grass that springs here, it soon

begins to wither and decay". Midt i parterrehaven stod en statue af "Tiden" (personificeret ved guden Saturn), et omdrejningspunkt i det ikonografiske program, idet både attributter og inskriptioner angav et kompliceret betydningsindhold. Blandt andet pegede Saturn (der sætter grænsen mellem liv og død) mod en række cypresser (dødsymbol) for at vække afslutningen både for han selv, såvel som hele skaberværket. Ud over cypresserne var der andre vækster med symbolværdi; takstrøet symboliserede livets grænse, laurbærtræet slægten Lawrence. Også blomsterhaven havde sin særlige betydning. Lawrence skriver: "But that every place may present me with the object of my loss, and perhaps to show that grief hath its vanity, I have made a flowergarden". Blomsterpartieret var tilegnet hustruen Anne, og mønstret formet som hendes slægts vilbenskøjle. Disse vilbenskøjle var kendet med tusindfryd: "being not only lasting flowers, and of a very pretty variety, but also very numerous and thick, i fancy to be a crowd of eyes come to gaze upon her funeral." (p. 146)

Et ikonografisk program så dystert og trist som det William Lawrence udsørgede til sin have ved Shardington, var nog ikke det mest almindelige. Da fættet, der var blevet indviet i programmets symbolik og betydning var ikke begejstret, og hans kommentar var: "Why should places of pleasure be crowned with emblems of grief and mortality?"

Litteratur:

- Johansen, Flemming: 1995: *The Horror in Italy eller Frylæskoven i Romagn*. København.
MacDougall, Elisabeth: 1972: *Arts Hortolomus: Sixteenth century Garden Iconography and Literary Theory in Italy* pp 39-59, i *The Italian Garden*, Dumbarton Oaks, Washington D.C.
Seneca, J. 1953: *The Survival of the Pagan Gods*, New York.
Sinclair, Iona: 1996: *The Greenway Garden, Shardington: The Late Seventeenth-Century symbolic formal Garden of William Lawrence*, pp. 283-86, i *Garden History* vol 24 nr. 2, England.
Sinclair, Iona: 1994: *The Pyramid and the Urn: The Life and Letters of a Reformation Squire William Lawrence of Shardington, 1636-1697*, England.

Erik Kalsgård Poulsen

Bokanmeldinger

Beck, Thomasina
Gardening with Silk and Gold. A History of Gardens in Embroidery, (£20) Reprint (1979)
ISBN 0 7153 0487 9

Courtier, Jane
Gardening As It Was. From the Pages of Amateur Gardening 1884-1945, forl: Batsford, London 1995
ISBN 07134-7368-1

Diamond, Ray

Kew, the History of The Royal Botanic Gardens
London 1995, Forl: The Harvill Press (£25)
ISBN 1-86046-076-3

Christopher Dingwall & David Lambert *Planning Practice Handbook, Historic Parks and Gardens in the Planning System: A Handbook*, The Landscape Design Trust, 1997, 28s, £7.
ISBN 0 9518377 2 9

Dingwall & Lambert are Conservation Officers for the Garden History Society.
Rec i GHS Newsletter 50, sommar 1997.

Madeleine von Essen

Mager til lyst og myte - Hagekanten gjennom tusen år, Oslo 1997.
ISBN 82 516 1652 2

Kan beställas direkt från Schibsted forlags A/S
Boks 1178 Sentrum, N-0107 Oslo, Norge.

Maria Flinck

"Trädgårdshistorisk forskning i Sverige", i *RG*
Järnhistorisk tidsskrift, nr 1-2 1997.

The Gardens of Colonial Williamsburg
Virginia 1996, (£20)
ISBN 0-87935-158-6

Graene Biographien, Biographisches Handbuch zur Landschaftsarchitektur des 20. Jahrhunderts in Deutschland, Patzer Verlag, Deutsche Mark 176,-.
ISBN 3-87617-089-3.

Se även Erik de Jong's artikel under rubriken
Rapporter

Marie Hansson

De äldsta trädgårdarna och deras historia, Lund 1997
ISBN 91-87896-32-x

John Hix

The Glasshouse, 240s, £45
ISBN 0 7148 3211 1

Rec i *Gardens Illustrated*, June/July 1997

Journal of Garden History, vol 17, Nr 2, April-June 1997.

Journal of Garden History, vol 17, Nr 3, July-September 1997. *Garden-Literature-Landscape*.
Guest edited by Gert Groenig.

Journal of Garden History, vol 17, Nr 4, October-December 1997. *Garden History in Scandinavia*.
Guest edited by Laila Salto Stephansen.

Erik Kalsgård Poulsen

"From Cours-la-Reine to Versailles - The Promenade in Seventeenth- and Eighteenth-Century France", *Ethnologica Scandinavica*, Vol 27, 1997.

The King's Privy Garden at Hampton Court Palace 1689-1995

Ed. Simon Thurley.

ISBN 0 9522081 6 4

Utg. APOLLO magazine, 29 Chesham Place,
London SW1X 8HB, tel 0171-235 16 76

Innehåll:

Simon Thurley: "William III's Privy Garden at Hampton Court Palace: Research and restoration."
David Jacques: "The history of the Privy garden."
Jan Woudstra: "The planting of the Privy garden."
Brian Dix: "The excavation of the Privy garden."
Det intressantaste kapitlet är Jan Woudstras om planteringen. Han utgår från samtida litteratur, växtlistor och bilder. Med hjälp av källorna visar han hur parterrer kunde planteras, både de stora mönstren och detaljerna. Han beskriver formklippa träd och placeringen av orangeriträd. Det finns också en noggrann genomgång av olika sätt att plantera blomlistor, vilka växter man odlade, hur de skulle grupperas i listan och med vilka avstod. Det finns även exempel på säsongplantering och hur växterna skulle arrangeras efter höjd.

Maria Flinck

Mark P. Kruse

Japanese Garden Design, 184s, £ 32.
ISBN 0 8048 2071 6

Majot, Judith K.

To Live in The New World. A. J. Downing and American Landscape Gardening.
MIT Massachusetts Institute of Technology 1997
ISBN 0-262-13331-8

Christina Molli-Ravenna & Tudy Sammartini
Secret Gardens in Venice, 167s, £ 30.
ISBN 88 7743 169 5

Rec *Gardens Illustrated* Oct/Nov 1997

Naturschutz und Denkmalpflege. Wege zu einem Dialog im Garten.

Herausgegeben von Ingo Kowank, Erika Schmidt, Brigit Sigel.

Institut für Denkmalpflege an der ETH Zürich. Band 18. Redaktion Brigit Sigel. Zürich 1998.
ISBN 3-7281-2318-8.

Se även Erik de Jong's artikel under rubriken
Rapporter

Parker och trädgårdar i Sverige

Trialala Reklambyrå/Riksantikvarieämbetet/Stad & Land Nr 150, Lund 1997

ISBN 91-973185-1-5

En ny guidebok som presenterar ca 450 intressanta svenska trädgårdar och parker som är öppna för besökare. *Parker och Trädgårdar i Sverige* är producerad av Tralala Reklambyrå i Lund i samarbete med bl. a. Riksanmäkningsnämnden, Statens Fastighetsverk, Sveriges Lantbruksuniversitet, Riksförbundet Svensk trädgård, Landskapsarkitekternas Riksförbund, Koloniträdgårdsförbundet och MOVJUM. Ett syfte är att visa den breda landets trädgårds- och parkkultur representerat och boken omfattar därför såväl historiska som nutida, privata som offentliga anläggningar från norr till söder. I de korta beskrivningarna (på svenska och engelska) förekommer i de flesta fall både uppgifter angående anläggningarnas historia och deras nuvarande karaktär. Guiden kan beställas direkt från förlaget via beställningstalongen som medföljer detta nummer av Bulletinen.

Åsa Ahrlund

Penelope Hobhouse's Garden Design

168 s. £25

ISBN 0 7112 1116 7

Rec. *Gardens Illustrated* June/July 1997

The Penguin Book of Garden Writing

ed. David Wheeler, £ 20, 382 s.

ISBN 0 670 85755 6

Agneta Ångren Berlin

Vid tall och timrad löv. Årsköpingens Stadspark under 100 år, Årsköping 1996. Utg. Årsköpingens länsmuseum.

ISBN 91-85692-31-X

Recensioner

Guide til dansk havekunst år 1000-1996.

Annemarie Lund

Arkitektens forlag 1997, (296s, 248 Dkr)

ISBN 87-7407-164-5

Dette betydningsfulde og nyttige værk udkom i juni på Arkitektens Forlag i København. Forfatteren er Annemarie Lund, der er uddannet som landskabsarkitekt på Landbohøjskolen i København, hvor hun også har gjort videregående studier og undervist. I fagkredse er forfatteren kendt som redaktør af de danske landskabsarkitekters tidsskrift *Landskab* og for flere afhandlinger om dansk havekunst.

Guiden eller håndbogen er en videreudvikling af skriftet *Danske Parker og Have*, som Dansk Landskabsarkitektforening har udgivet i 1975. Den er endvidere et sidestykke til Kim Dirckinck-

Holtenfeldt's *Guide til Dansk Arkitektur 2*, udgivet på samme forlag.

Bogens formål er at bringe konkrete oplysninger om ialt 500 ældre og nyere værdifulde haveanlæg, der findes i det danske kulturlandskab, og som er skabt af fagfolk! Danmarks mange andre private haver i by og på land falder derfor mest udenfor guidens omfang. Danmarks kulturhistorie omfatter ikke alene det nuværende kongerige, men også de tabte landdele, Skåne med Halland og Blekinge (til 1658) og Syd-Slesvig (til 1864). Bogen indledes med et resumé over hvad der vides om dansk havekunstens historie fra middelalder til nutiden (1960).

Guiden er opdelt i tidsafsnit som 1800-1900, 1900-1920 og videre i perioder på 20 år til 1980-1996. Haverne parkerne og de landskabelige anlæg er klassificeret efter deres type: arkæologiske opgravninger, voldanlæg, kongelige lysthaver, herregårdshaver, parker, anlæg ved boligbyggen o. s. v. De er sammenroede kronologisk og markeret på de tre medfølgende kort.

Til de første 200 haveanlæg, fra nr. 1 til nr. 200, gives der fyldige og kommenterende beskrivelser med billeder, planer og oplysninger om ophavsmand. En stor del af stoffet her stammer fra tidligere artikler i tidsskriftet *Landskab*.

Yderligere fortsættes med 300 kortere beskrivelser af Andre Anlæg, til videre studium for interesserede. De historiske haver fylder ca. 1/4 af guidebogen, og resten handler om nyere anlæg. Hver selvstændige landskabsarkitekt er loyalt registreret med mindst et anlæg, men landskabsarkitekterne G. N. Brandt og C. Th. Sørensen fylder mest med henholdsvis 15 og 23 haveanlæg. Guide-bogen slutter med et stedregister og personindex, hvor kun få vigtige personer er udeladt, til dem begge er der tilløjet nævne på de relevante have- og landskabsanlæg. Også en litteraturliste og ordforklaring findes.

Det er en glimrende guide til dansk havekunst har sammenskrivet. Bogen er præcis, klar og håndterlig i brug. Den siger nok mest på professionelle planlæggere og historikere af forskellig art. Mindre appellerer den til det brede, haveinteresserede danske publikum.

Ager Ørum-Larsen

Trädgårdsväxternas historia,

Per Christenson, Västerås 1997, 144 s., Ca 322,-

ISBN 91-534-1746-1

I den till synes allt stridare strömmen av trädgårdsböcker som givits ut under de senaste åren, som en följd av att trädgårdsintresset bara verkar att öka i landet, finns det vissa titlar som skiljer ut sig och lockar på ett afdelat särskilt sätt.

Trädgårdsväxternas historia av Per Christenson, som utkom på ICA bokförlag i våras (1997) var för mig

en sådan bok. Dels utgör "kulturväxternas introduktionshistoria" en av huvudinriktningarna i min trädgårdshistoriska forskning, dels är de publicerade moderna arbetena om just kulturväxternas historia mycket få i jämförelse med andra aspekter på trädgårdsväxternas och på ämnet trädgårdshistoria.

Per Christenssons hållning till sitt ämne är lustfylld, nyfiken men också ödmjuk och insiktsfull. Detta framkommer inte minst i ett par meningar i den avslutande epilogen. "Det viktiga är att engagera sig, att skapa ett personligt förhållande till sin trädgård och till sina växter", "Växter är... beroende av att trädgårdsmästaren är lyhörd, för att de skall överleva". Denna insikt och hållning är grundläggande för mig och jag är glad för att Per Christensson så oförblommat vågar göra sig till språkrör för kärleken till växterna och till trädgården.

Per Christenssons aldrig så goda avsikt och uppriktigt fascinerade hållning till det ämne han närmar sig, blir dock inte oproblematiska i den bok som nu föreligger i landets många boklädor. Trädgårdsväxternas historia har många kvaliteter och fyller en lucka i modern populärvetenskaplig trädgårdshistoria. Likväl väcker boken många frågor, föranleder åsikliga kommentarer och leder till en generell undran om förlagens ansvar för sina fackböcker.

Det säger sig själv att en bok, i det begränsade formatet om 144 enkelspaltsidor, som skall presentera ett flertusendrigt historiskt förlopp över stora delar av världen med flera tiotusentals arter i form av historiska växter, måste begränsas. I Trädgårdsväxternas historia presenteras ett drygt 60-tal taxa (släkter, arter, sorter) under egna kapitelrubriker. Ytterligare några tillkommer i respektive kapitel. Antalet skulle vara fullt tillräckligt för en bred exposé över introduktionsströmmar, ursprungsländer och representativa arter. I boken motiveras dock inte urvalet närmare, istället blandas här våra viktigare trädgårdsväxter med både historiskt och estetiskt/praktiskt perifera arter på likvärdigt utrymme. Trots att en handfull träd och buskar finns medtagna omnämns inte den svenska trädgårdshistoriens viktigaste träd och buskar. Med urvalsfrågan aktualiseras också hela bokens uppläggning. Generaliseringar och sammanfattningar om levandegraden på det trädgårdshistoriska området blandas med detaljer av högst tillfällighetsmässig karaktär. Tryffering av växter beskrivningarna med olika mytologiska bak- och förklaringsgrunder är förvisso helt relevant, men då dessa blivit så många och så omfattande utan att de i övrigt satts i ett övergripande sammanhang blir intrycket snarare än mer splittrat.

Det är sannerligen inte lätt att presentera mytologi, historia, växtnomenklatur och morfologi samt odlingsanvisningar för en art på en halv till en sida. Det verkar ofta som om den information som författaren stött på under arbetets gång ganska oarbetad förts vidare. Kapiteltexterna blir visserligen lovlynda dötrar in till större hemlighetsfulla historiska rum och författaren blir ett ivrigt och fascinerat språkrör för hela Västerlandets och Orientens kulturhistoria med de enskilda växterna som katalysatorer, men den egna bearbetningen av de påträffade uppgifterna till ett eget helt saknas. Osäkerheten om bokens tillförlitlighet och den egna närvaron i materialet accentueras av den stora förekomsten av sakfel. Bland de presenterade växterna i bild är till exempel Trädgårdsejliken (*Dianthus caryophyllus*) snarast en sommarnejlika (*D. chinensis*) (S. 46), morgonstjärnan (*Oenothera lamarckiana*) en aftonstjärna (*O. nutans*) (s. 125), kannan inte *Canna indica* utan *C. x generalis*. Kungsljus (*Verbascum thapsus*) - skall vara *V. thapsus* - är möjligen ett praktkungslys eller ett grönt kungslys, men inte heller den angivna arten.

I en recension av det här slaget är det givetvis ogörligt att dyka ner i alla enskildheter som rör de växter som presenteras. Men då boken just handlar om enskilda växter blir det naturligt de uppgifter som presenteras som intresset riktar mot. Beträffande kirkullen (*Argemone podagracea*) är det en allmänt spridd missuppfattning att den introducerades genom klosterväsendets försorg. Så kan möjligen ha skett, men för Skandinavien föreligger det arkeologiska belegg för dess förekomst redan under den förromerska järnåldern (500 f.Kr.-0), genom den romerska järnåldern och under vikingatiden. Arten kan således ha funnits i landet 1500 år tidigare än vad som framhålls i boken. Beträffande hyacinten (*Hyacinthus orientalis*) nämner författaren att arten omtalas i Sverige i början av 1700-talet. Arten är både omtalad, beskriven och odlad 100 år tidigare i Skandinavien. Hyacinter var t.ex. en av de exklusiviteter som Olaus Rudbeck d.ä. fascinerad odlade i den botaniska trädgården i Uppsala från 1666. Samma sak gäller snödroppen (*Galanthus nivalis*). "Den omtalas i Sverige på 1700-talet", skriver Christensson. Nog så, men den både omtalas hundra år tidigare och odlades sedan mitten av 1600-talet.

Den vetenskapliga nomenklaturen är ett ständigt tvistämne, inte minst mellan botaniker av facket och trädgårdsfolk. En speciell komplikation i detta sammanhang är hur den prelinneanska nomenklaturen skall hanteras och tolkas. I boken framgår efterhand att författaren faktiskt har svårigheter med att verkligen precisera vilken växt han menar. Vilken växt avses till exempel med näckrosen (*Nymphaea odorata*)? Denna anges ha

väst i Orientens bassänger. Men *N. odorata* är en amerikansk näckros som sent introducerades i Europa. Växtnomenklatur är förvisso en grannläga uppgift, men då det inte finns någon likare för nomenklatur (se. Hylander 1977, van de Laar 1986, Zander 1995, Lorentzon 1996) angiven i boken blir också namnanvändningen ett stort problem.

Problemen med oklara eller felaktiga uppgifter i *Trädgårdsväxternas historia* uppfattar jag till stor del kan hänföras till den literatur och till de källor författaren använt. Det är självfallet inget vetenskapligt arbete som ska granskas, men det väcker ändå betänksamhet när inget av de namn på forskare som gjort betydande insatser i ämnet under det senaste århundradet finns nämnd och upptagna i litteraturförteckningen. Magnus Bernhard Swederus kring sekelskiftet, professorn Thore Magnus Fries under första hälften av 1900-talet, flera professorer i havebruksbotanik vid Landbohögskolan i Köpenhamn, Johan Lange, som vigt hela sitt liv åt kulturväxternas och deras introduktionshistoria och slutligen ärdomsrigganten i England, John Harvey. Sammanfattningsvis vill jag, det senast skrivna till trots, ge en eloge till Per Christenson för hans insats i boken *Trädgårdsväxternas historia*.

Författaren har gjort en pionjärinsats i upptäckten av vilken spännande historia trädgårdsväxternas introduktioner har utgjort, vilken rik kulturförståelse ett studium av dessa ger och samtidigt har lite utforskat ämnet är, och genom sin lust och vilja att dela med sig av sin intresse och sin information på ett populärt sätt till en bredare allmänhet. Jag hoppas därför att ämnet får många intresserade och flera skrivande efterföljare.

Boken *Trädgårdsväxternas historia* - titeln är ju knappast anspråkslös - ger dock omgående upphov till frågor om förlagets roll vid produktionen. Jag konstaterar att författaren inte tillräckligtvis fått det stöd som varit berättigat. Avancerade fackböcker kräver fackredaktörer. Ämnet kulturväxternas historia är mycket specialiserat. En fackredaktör borde ha låtit ett par olika personer inom skilda discipliner fackgranska manuskriptet. Jag är övertygad om att boken efter en dylik support skulle sett annorlunda ut. En avslutande nödvändig fackmässig språkbehandling och korrekturläsning skulle ytterligare slipat bort många av de oegentligheter som boken nu får dras med. Jag betvivlar inte att boken kommer att sälja väl, men det är snarast en förolämpning från förlagets sida mot den bildade allmänhet och det trädgårdsläskande Sverige som jag föreställer mig att boken i första hand riktar sig till, att inte tillräcka ämnet "Trädgårdsväxternas historia" större vikt och värde än reserver av ett helt annat slag satts på framställningen och produkten.

Kjell Lundquist

Boklådan

Fynda böcker på nätet

Försumma inte att söka på "garden history" hos någon av de stora internetbokhandlarna!

Kjell Lundquist har föresatt redaktionen med resultatet av en sökning hos Amazon som erbjuder åtskilliga nya titlar och glädjande nog också en hel del äldre litteratur med trädgårdshistorisk anknytning till ibland ganska fördelaktiga priser.

<http://www.amazon.com/exec/obidos/subst/home/home.html/V3690-1544196-662027>

Medlemspris på Arvid Månssons Örtabok

Arvid Månssons Örtabok trycktes första gången 1628 och är en av de första profana böcker som trycktes på svenska i Sverige. Bokförlaget Rediviva kommer vintern 1998 att ge ut en andra upplaga av faksimilutgåvan av Månssons Örtabok. Genom förläggare Karin Strutkowska erbjuds Forumas medlemmar och prenumeranter att få beställa boken till starkt rabatterat pris, 250,- kr + porto (ingen expeditionsvgift). Bokhandelspriset kommer att vara 450,-.

Den som vill köpa boken kan vända sig direkt till förlaget senast 15 februari 1998.

Rediviva har också som julklappstips en faksimilutgåva av Johannes Henrikssons *Växterna i de gamla föreställning, seder och bruk*, som man erbjuder oss för 75,- mot bokhandels 130,-. Den kan beställas redan nu och levereras omgående.

Bokförlaget Rediviva Faksimilförlaget

Box 15148

161 15 Bromma

tel. 08-25 70 07.

Böcker till salu

Abelin, Rudolf, *Trädgården inomhus*, 2:a uppl., Stockholm 1910. Hbl 60,-

- *Trädgården inomhus*, 3:e uppl., Stockholm 1918. Hbl bd 60,-

- *Om frukt och fruktodling på fritid land*, 2:a tillök uppl. Stockholm 1906. Hbl 60,-

Classon, Ester, *Trädgården*, Stockholm 1923.

Förlagsbd, texttryck 150,-

Grukonst med Harald Wade, Lund 1930. Hbl 125,-

Handpärten. Skizzen und Entwürfe aus dem Wertgewerb der Woche, Berlin 1908. Förlagsbd,

texttryck 400,-

Kyrkogårdskonst. Avbildningar från äldre svenska kyrkogårdar, red Harald Wade, Stockholm 1919.

Hfr (slitet) 150,-

Lundberg, Emma, *Trädgården*, Stockholm 1936. Hbl 225,-

Nilsson, Anton, *Våra äppelsorter*, 2:a uppl., Stockholm 1987. Förlagsbd 125:-
Schnitler, Carl W *Trädgårdskonstens historia i Europa* Stockholm 1917. Hbt 250:-
För beställning ring 046-15 13 99 och tala med Jan Ahlko. Konditionsbeskrivning på förfrågan.
Böckerna skickas mot postförskott.

Övrigt

Ulla Molin skapade och förmedlade trädgårdskultur

Trädgården som ett konstnärligt uttryck, språnget ut sina egna innebörder förutsättningar, var en självklarhet för Ulla Molin i hennes många olika roller som yrkeskvinna och privatperson. Ulla Molin blev 87 år och finns inte längre ibland oss, men hennes konstnärliga och pedagogiska insatser inom trädgårdsskapande, journalistik och författande kommer att bestå. Som den främsta garanten för detta framstår inte minst alla de personer, som på olika sätt har låtit sig inspireras av hennes budskap och klara estetiska uppfattning.

Som redaktör för tidskriften *Ären i Sverige* kom Ulla Molin att få en avgörande betydelse för utveckling och spridning av "den moderna tidens" nya förebilder för arkitektur, trädgård och formgivning. I denna roll kunde Ulla Molin under perioden 1944-1967 verka för att understödja ett helhetsseende på boendet, där trädgårdens kvaliteter tillmäts samma betydelse som bostadens utformning och inredning. Med sin förmåga att engagera många yngre och lovande förmågor från olika fackområden kom hon att fungera som katalysator för väderfulla och gränsöverskridande kontakter. Att knyta samman trädgården med bostadens övriga rum var för henne lika centralt som att under kompromisslöst beaktande av ändamålsenlighet, kvalitet och estetisk fulländning låta det praktiska ingå flösnig med det sköna.

Ulla Molins utsträckt verksamhet var bred och kan även tjäna som föredöme för nutida pedagogisk verksamhet. Genom sitt mångåriga samarbete med konstnären Lisa Bauer visade hon på den betydelse, som goda och fängslande illustrationer kan ha för att levandegöra idéer och förslag. I form av ritningar och utställningar bidrog hon också till att på ett nyckigt koniskt plan skapa inspirerande och goda förebilder för villa- och radsträdgården. I detta arbete lyckades hon engagera många ledande svenska och danska trädgårdsskulptörer, såsom Sven-Ingar Andersson, Walter Bauer, Holger Blom, Sven A. Hermelin, Per Friberg och Gunnar Martinsson. Ulla Molin ville aldrig acceptera den nedgång i intresset för nyanserad och omsorgsfull trädgårdsutformning, som redan under 40-talet började bli märkbar. Under 60-talets nedgång för trädgårdsområdet etablerade Ulla Molin "Gröna

Gården" i Helsingborg, som ett centrum för kreativa trädgårdsskulptörer. Även när föreläsningens vindar blåste som starkast fortsatte Ulla Molin att poängtera omsorgen om detaljer och att värna om västerns betydelse som centralt uttrycksmedel. Idag kan vi se hur tiden åter kommit i fas med en utveckling, där trädgårdens genuina kvaliteter åter ställs i centrum. I ljuset av detta får Ulla Molins konsekventa och långvariga arbete för att understödja och utveckla trädgårdens innebörder mening och skönhetsvärde en ny betydelse. Förvisso lär framtidens trädgårdsideal bli annerlunda än gårdagens, men den uppvärdering av trädgårdens dignitet som Ulla Molin åstadkommit kan vara en kraftkälla att ösa ut, även för kommande generationer.

(tidigare publ. i MOVRUMs Bulletin)

Eva Gustavsson

Fond i Ulla Molins namn

I samband med Ulla Molins bortgång i oktober har SLU instiftat en fond.

Fonden syftar till att uppmärksamma sådana insatser inom trädgårdskonsten, som ligger i linje med Ulla Molins främsta intresseområden (se artikel här intill). Ansvar för utdelning av de fonderade medlen ligger Institutionen för landskapsplanering, Alnarp och Malmö.

Donationer mottages på postgiro nr. 15667-9 med angivande av fondens namn "SLU - Till Ulla Molins minne".

Eva Gustavsson

Finska Landskapsnätverket

Omkring tvåhundra finska landskapsforskare och -vårdare har sammanslutit sig till ett nätverk. Verksamheten påbörjades 1991 och har hittills bestått av seminarier, forskarmöten samt en regelbundet utkommande bulletin och elektronisk diskussionslista. Medlemmarna representerar olika branscher av forskningen - konstavetenskap, miljöhistoria och -estetik, lant- och skogsbruk, landskapsarkitektur, kulturgeografi m.m. - tillsammans med olika nivåer av den finska miljö- och kulturmiljöförvaltningen samt ideella organisationer. Huvudspråket är finska, men meddelanden eller andra bidrag mottas gärna också på svenska.

Om du är intresserad, vänligen kontakta för närmare information, Mauno Häyrynen, Unionigatan 45 B 51, FIN-00170 Helsingfors, e-mail: hayrynen@csc.fi.

Mauno Häyrynen

2004-10-10

